

A ZENE IRODALMA A KÖNYVTÁRBAN.

KERESZTY ISTVÁNTÓL.

A műveltség és a művészet neve nem hiába fakad ugyanegy szótóból; maga a két fogalom is közeli rokon egymással. A műveltséget, a szellemi és lelki élet fejlettségét szolgáló intézménynek tehát, minő a múzeum, a könyvtár, az iskola (és tegyük hozzá: az ugyane célból írott mikrokosmos, a lexikon), nem szabad elhanyagolnia vagy épen nélkülöznie a művészetek körét.

Sajnos, a mi művelt osztályainkban épen a művészetek kultuszát csak a legújabb nemzedékek veszik be életformáik közé; ezért nem fejlődött a köz művészi érzeke eléggé; ezért oly fiatal és tökéletlen egész művészetünk, — ezért van szerte az egész országban oly igen kevés képzőművészeti kiállítás és hangverseny; ezért van a legtöbb városban kemény kritikára rászolgáló szintársulat, az egész országban csak egyetlen operaház és még a műveltség gócpontján is, Budapesten, legelsőrangú hangversenyeknek is néha megfoghatatlanul kicsiny hallgatósága. Művészeti irodalmunk pedig megdöbbentően szegény; hiszen egy-egy megírott, magasbecsű könyv is egyszerűen »sajtókészen« marad, kiadatlanul, mert a kiadók egymásután visszautasítják, jól ismervén a nagyközönségnek e téren való igénynélküliségét.

Ilyen körülmények közt még szerencse, hogy a képtárlatok látogatása és a zenei nevelés manapság divattá lettek. Az ébredés és terjedő művészeti érzéket, művészetbeli műveltséget ápolni és fokozni mindenesetre a nyilvános könyvtárak vannak leginkább hivatva: feltárják és ingyen kínálják gazdag szellemi kincseiket mindenkinek, — csak legyen tárházukban elég szellemi táplálék azok számára, a kik nem idegenkednek a művészetekkel foglalkozástól. Voltaképen azért is ilyen rettentő szegény a művészetek magyar irodalma, mert ha akadt is egy-egy lángoló lelkesedésű és kellő képzettségű, tehát hivatott, művészeti írónk: az írott

források hiánya, vagy felkutatásuknak elijesztően fáradságos és költséges volta, szárnyát szegte a legszebb becsvágynak is — vagy pedig felületes munkára készítette. Ilyen felületes, hasznavehetetlen könyv, még tekintélyes nevekkal díszes is, nem egy van képzőművészeti és zenei irodalmunkban.

És itt nem kitérés, ha felpanaszlom, hogy míg az esztétikában mindenki természetesnek találja, hogy a zene a művészetek közt foglaljon helyet: a »művészetek története« fogalmából, sajátosságos, megmagyarázhatatlan nyugati nyelvhasználat mintájára, a magyarság is szolgálai másolással kirekeszti a zene történetét. Így aztán megesett, hogy nem egy nyilvános könyvtárunk az »ügyeségek, testgyakorlat« és hasonló szak irodalmával, elég furcsán párosította a zenéről szóló bármily komoly, becses könyveit; azonban ezeket *azon* a helyen keresni: nem juthatott eszébe a legbuzgóbb zenei kutatónak sem, úgy, hogy a csekélyszámú érdeklődő közönség tudatába az ment át, hogy könyvtárainkban a zenét illetőleg semmit sem lehet találni; a könyvtár személyzete pedig, ha véletlenül zenei szakkönyvre esett pillantása, csak azt gondolhatta, hogy ime, ez a fajta könyv a leghaszontalanabb, mert soha senki sem keresi. Ez a kölcsönösség természetesen mind a két félnek: az intézetnek úgy, mint az olvasóközönségnek, kárára vált; a könyvtárak is szegények maradtak e szakmában, a közönség is szegény maradt ismeretekben.

Ez a helyzet tarthatatlan, még pedig nemcsak ideális szempontból. Az utóbbi években — legalább a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában tapasztalom — még ugyan lassan, de következetesen növekszik a zenei tanulmányokkal foglalkozó közönség; és nemcsak saját érdekei szempontjából méltatlankodik, ha nem tudjuk tudásszomját kielégíteni, hanem azért is, mert azt óhajtja — a mit a Múzeum személyzete csak még forróbban óhajthat — hogy valamennyi gyűjteményünk, s mindenesetre a *mi* könyvtárunk is, teljes és tökéletes legyen.

Sokszor megtörtént, hogy úgynevezett »standard work«-ot kértek, kimagasló fontosságú munkát, a milyen, — sajnos — a magyarban mindeddig nincs; ilyenkor megesett, hogy le bírtam csillapítani a hiányunk által kellemetlenül érintett kutatót azzal az érveléssel, hogy *nemzeti* múzeum vagyunk s így könyvtárunk is elsősorban a nemzeti érdekű művek tárháza. De a közszükség

máris tagadhatatlan; s míg egyrészt csak örülhetünk a műveltség, tehát egyszersmind a zenei műveltség terjedésének: másfelől bizonyos, hogy a nyilvános könyvtáraknak feltétlenül lépést kell tartaniok a folyton haladó kulturával.

Mindenekelőtt tehát a külföld legbecsesebb zenei könyvei az úgynevezett »standard work«-ok, szerzendők be.¹ Ezek a zene

¹ Ilyenek: *Ambros*: Geschichte der Musik (5 kötet); *Brambach*: Die Musikliteratur des Mittelalters; »The Oxford history of Music« (5 kötet); *Brenet*: Jean d'Okeghem, Claude Goudimel, Palestrina (3 külön kötet); *Bulthaupt*: Dramaturgie der Oper (2 kötet); *Chamberlain*, H. St.: R. Wagner; *Chrysaender*: Händel (3 kötet); *Clément et Larousse*: Dictionnaire lyrique ou histoire des opéras (Pougin új kiadása); *Cousse-maker*: Histoire de l'harmonie au moyen-âge; *Cousse-maker*: Scriptorum de musica medii aevi (4 kötet); *Decsey* E.: Hugo Wolf (4 kötet); *Dechevrens*: Etudes de science musicale (3 kötet); *Desnoires-terres*: Gluck et Puccini; *Diez*: Leben und Werke der Troubadours; *Eitner*, *Lagerberg* u. *Pohl*: Bibliographie der Musiksammlerwerke des XVI. u. XVII. Jahrhunderts; *Eitner*: Publikationen der Gesellschaft für Musikforschung (23 kötet); *Eitner*: Biogr.-bibliogr. Quellenlexikon der Musiker u. Musikgelehrten (10 kötet); *Erler*: Schumann (2 kötet); *Fétis*: Biographie universelle des musiciens (8 kötet.) és *Pougin* 2 pótkötete; *Fleischer*: Neumenstudien (2 kötet); *Forkel*: Allgemeine Litteratur der Musik; *Frimmel*: Beethoven-Studien (2 kötet); *Gerbert*: Scriptorum ecclesiastici de musica sacra (3 kötet); *Gevaert*: Histoire et théorie de la musique de l'antiquité (2 kötet); *Glasesnapp* Richard Wagner (5 kötet); *Goldschmidt*: Studien zur Oper im XVII. Jahrhundert; *Grove*: Dictionary of music and musicians (5 kötet); *Haberl*: Bausteine zur Musikgeschichte; *von der Hagen*: Die Minnesänger (az 5. kötet); *Hanslick*: Geschichte des Concertwesens in Wien, stb.); *Jahn*, Otto: Mozart (Deiters új kiad. 2 kötet); *Kalbeck*: Brahms (egyelőre 2 kötet); *Koch* Ed. Emil: Geschichte des deutschen Kirchenliedes (8 kötet); *Koch-Dommer*: Musikalisches Lexikon; *Kretzschmar* (Führer durch den Konzertsaal, 3 kötet); *Lenz*: Beethoven (5 kötet); *Litzmann*: Klara Schumann; *Louis* Rud. Liszt-életrajzai; *Marx*: Beethovens Leben u. Schaffen (2 kötet., a IV. kiadás jobb mint az V.); *Marx*: Kompositionslehre (4 kötet); *Merian*: Musikgeschichte (II. kiad.); *Mocquereau*: Paléographie musicale; *Neitzel* (Führer durch die Oper 3 kötet); *Niecks*: Chopin (2 kötet., angolból németre fordítva is); *Nottebohm*: Beethoveniana (2 kötet); *d'Ortigue*: La guerre des dilettanti (Rossini dans l'opéra français); *Pohl*, Ferdinand: Haydn; és: Haydn in London; *Pothier*: Les mélodies grégoriennes après la tradition (németre is ford.); *Ramann* Lina és *Reusz* Ed.: Fr. Liszt; *Riemann*: Handbuch der Musikgeschichte (egyelőre 2 kötet); *Riemann*: Notenschrift und Notendruck; *Riemann*: Geschichte der Musik seit Beethoven; Romain *Rolland*: Histoire de l'opéra... avant Lully et Scarlatti; *Runge*: Die Sangesweisen der Colmarer Handschrift...; *Rühlmann*: Gesch. der Bogeninstrumente; *Scholz* Bernh.: Kontrapunktlehre;

tág birodalmának annyi dicső tartományát ölelik fel, hogy már nagy számuknál fogva is tetemes összegbe kerülnek — magánember egyszerűen képtelen a megvásárlásukra; okvetlenül a nagyobb nyilvános könyvtárak feladata tehát az, hogy a közönségnek, a szellemi élite-nek ezt a szükségletét ellássák. A *zeneiskolák* csak a maguk szűkebb, zenepaedagógiai körére szorítkozhatnak; ezeknek könyv- és zeneműszükséglete kisebb is, de jórészt egészen másnemű is, mint a nyilvános könyvtaré, melynek olvasónemzedéke az iskolából már kinőtt. Alkotó művészek: festők, képfaragók gyakran vették igénybe Nemzeti Múzeumunk könyvtárát; ne legyen ezentúl — mint volt eddig — okunk a zeneszerzők előtt a pirulásra, ha szakmájukba vágó jelentős műtől akarnak tanácsot kérni s minket, mint legnagyobb könyvtárat, tüntetnek ki naiv bizalmukkal.

A magyar nyelvű jelesebb zenei könyvek már birtokunkban vannak; jegyzéküket a példánkból okulni óhajtó más könyvtárak meglelhetik a M. Könyvszemlének abban a kötetében, mely a M. Nemzeti Múzeum százéves fennálltát ünnepelte (1902., új folyam, X. kötet).

Három dolog azonban elengedhetetlenül szükséges az alapos berendezkedéshez. Első, természetesen, a jókora pénzösszeg — hiszen legalább is egy félszázad mulasztásait kell, lehetőleg rövid időn belül, jóvátenni — s a ki a kultúrától sajnálja az anyagi

Schering: Geschichte des Instrumentalkonzerts; *Spitta*: J. S. Bach (2 köt.); *Van der Straeten*: La musique aux Pays-Bas avant le XIX. siècle (8 köt.); *Thayer*: Beethoven (5 köt.); *Thuille*: Harmonielehre; *Tschaikowsky*, Modest: Peter Tschaikowsky (oroszból németre ford. Juon, 2 köt.); *Wagner*, Peter: Einführung in die gregorianischen Melodien (2 köt.); *Wasielewski*: Geschichte der Instrumentalmusik im XVI. Jahrhundert; *Wasielewski*: Die Violine im XVII. Jahrhundert; *Westphal*: Allgemeine Theorie der musikalischen Rhythmik seit Bach; *Westphal*, *Rosbach u. Gleditsch*: Theorie der musischen Künste der Hellenen; *Winterfeld*: Joh. Gabrieli und sein Zeitalter (3 köt.); *Zeller*: Akustik (2 köt.); *Monatshefte* für Musikgeschichte; *Vierteljahrsschrift* és *Jahrbücher* für Musikwissenschaft. Azonkívül Zarlino, Rameau, Grétry, Mattheson, Kuhnau, Berlioz, Schumann, Czerny, Spohr, Rochlitz, Liszt, Wagner, Bülow nagyszámú iratai (Berlioz és Liszt francziából németre is fordítva), továbbá Mozart, Beethoven, Mendelssohn, Schumann, Berlioz, Liszt, Wagner, Brahms kiterjedt levelezése. Azután *Reilstab* kritikái, *Riehl*, *Sittard*, *Gumprecht* méltatásai.

áldozatot, helyesebben szólva: a tőkebefektetést, az nem érdemli a kultúra áldásait, dús kamatait.

Második szükséglet: a megfelelő hely — azaz a helykérdés dolgában valahára nagyobb okosság, gondosabb körültekintés, mint a minőt megélt számtalan nyilvános épületünk, a mely t. i. egy-két évtized, sőt néha már egypár év múlva szűknek bizonyult. A ki tudja, főképpen tapasztalásból, hogy épen könyvek és hangjegyek tömegével költözködni mekkora fáradság és időtékozlás, esetleg még az új helyviszonyok miatt igényelt új rendbe való hozatala milyen rendkívül nagy gond — az csak helyeselheti, ha a bizonyos tekintetben teljességre, tehát igazi értékre törekvő zenei gyűjteménynek olyan otthont akarunk kijelölteni, a hol az legalább is egy évszázadon át békében terjeszkedhetik. (A berlini királyi egyetemi könyvtár régi épületében, még ez év nyaráig, egy külön kétemeletes épületszárny volt a zenei gyűjtemény és a hírlaptár számára fenntartva.) Kötelességemnek érzem azonban kijelenteni külön a M. Nemzeti Múzeum könyvtárára vonatkozólag, hogy itt a zenei szak kiegészítése immár olyan halaszthatatlanul sürgős, hogy beérhetjük egyelőre valamely kisebb helyiséggel — hiszen a jövő évtizedben előreláthatólag az egész könyvtár térvizonyai egyszerre sokkal kedvezőbbekké alakulnak.

Harmadik és utolsó szükséglet, de azért csak olyan legelsőrangú: a zenei gyűjtemény kezelésére kellő, hivatott munkaerő — illetőleg az első, berendező munkálatokhoz olyan (ideiglenes) személyzet, mely vezetőjétől lefelé, szakértelménél fogva hivatva van arra, hogy egyszer s mindenkorra a maga helyére állítson mindent, hogy a jövő nemzedékek egyszeriben megtalálják mindazt, a mire épen szükségük van.

Jót s jól; ebben áll a nagy titok; ezt ha nem érted:

Szánts és vess — s hagyjad másnak az áldozatot.

(Kazinczy.)

Nem szabad megtörténnie, hogy a »Toldi szerelme« című zenedráma kótája *Csiky* Gergelynek, a szövegköltőnek neve alatt (és még hozzá kizárólag így!) legyen felvéve; a szakértő képtelen lesz olyan baklövésre, hogy a »Cassatio« feliratú zeneművet, épen e latin név jelentése alapján, kimustrálnak tekintse és eldobja, vagy a »Sparta« címfelírásból görög zenére következ-

tessen; a szakértő, zenetörténeti tudásánál fogva, tájékozva van arról is, hogy *Benedetto Marcello* zeneműveit melyik betűbe kell beosztani. De a szakértelem, vagyis a zene egész birodalmában tájékozottság kiegészítője: a művelt ember nyelvismerete, már azért is, mert divat, a mi zenei kiadványainkat idegen nyelvű címlappal ellátni; a könyvtárosnak, például, tudnia kell, hogy a »*Sydney Jones*« névben melyik a családi és melyik a keresztnév. A ki valóban szerette a zenét és törődött a zeneszerzők kilétével és működésével: az nem fogja »*K. Amédée*« és »*L. Ranvé*« szerzeményeit, francia nyelvű címlapjuk miatt, bizonyos magyar szerzők műveitől messze elhelyezni . . . S talán még fontosabb az a szempont, hogy a hozzáértő, épen tárgyismereténél fogva, rövid idő alatt észreveszi, hogy mi hiányzik, mivel kellene pótolni a gyűjtemény hézagait. Szakértő osztályvezető nélkül még az a szégyen is megeshetett (factum!), hogy *Erkel* mindenkiféle becses »Bánk bán«-jának teljes kiadása is hiányzik — olyan könyvtárban, melyben az anyaggyűjtés iránytűje: a nemzeti vonás.

Ugyancsak erősen szakértői eljárást követel az egyes műfajok, illetőleg alcsoportok, gyakran felmerülő határkérdése. Ezt könnyen belátja az, a ki tudja, hogy Nemzeti Múzeumunk könyvtárában pl. a jogtudomány egész köre a következő tudományágak szerint van, 12 csoportban, felvéve: *Disciplina cameralis*, *Hungaria juridica*, *Jurisprudentia sive Juris isagog et Juris opera collecta*, *Jurisprudentia practica*, *Jus canonicum*, *Jus criminale*, *Jus privatum*, *Jus publicum Europaeum*, *Jus Romanum*, *Medicina forensis*, *Politia*. Vagy a theologia körében ilyen sok ágazatra oszlanak a könyvescsoportok: *Catechetica*, *Concilia*, *Dogmatica*, *Exegesis*, *Historia ecclesiastica*, *Hungaria ecclesiastica*, *Jus canonicum*, *Moralis*, *Opiniones singulares*, *Pastoralis et homiletica*, *Polemica*, *Theologia universalis*, *Vitae sanctorum* — sőt, ha ideszámítanók a gyászbeszédeket is (*orationes funebres*): ezzel együtt 14 alcsoport volna. S megjegyzem, hogy ez voltaképen kétszerannyi csoport, mert itt vegyesen szerepelnek kétféle művek: könyvek és folyóiratok. Qui bene distinguit, bene docet; a zenei szakban is sok a műfaj, ezeket pedig nem szabad összekeverni. A könyvtárt felkereső közönség okulni akar, tisztán látni; a könyvtáré itt az oktatószerep; így, ha valaki egy bizonyos speciális vonást kutat: nem szabad általános érdekű munkára

utalnunk, a melynek útvesztőjében az olvasó időt veszteget és könnyen eltévedhet; rá kell vezetnünk az olvasót, de még kiszolgáló-személyzetünket is, arra, hogy vesződéses és időrabló keresgélés nélkül is bizton megtaláljon bármit; ehhez pedig a könyvtárat alaposan és helyesen elő kell készíteni, — azaz: czélszerűen rendezni.

Hogy mit értek czélszerű, tehát szakértelemmel végzendő berendezésen? azt, részben német- és olaszországi tapasztalataim alapján is, az alábbiakban terjesztem elő.

* * *

Alig tíz éve, hogy zeneköltőinket vagy szerzőinket »zene-íróknak« kezdtek nevezni. Ez a harmadik név ugyan fedi a fogalmat, hiszen az elröppenő zenei hangot, csak úgy, mint a beszédet, írásjeggyel rögzítjük meg; de — ha nem is szólok az új elnevezés fölösleges voltáról és példaszolgáltatásáról: hiszen erre a mintára a táncz-szerző (choreographos) nevét is »tánczíró«-nak fordíthatnók (betű szerint a görögből), sőt a sakkjátszma kigondolóját is sakk-írónak; — a minden újat felkapó, de felületes toll-embere, a mondvacsinált új szót már nem egyszer e helyett használta: »zenei író«, vagyis a zenét illető, a zenére vonatkozó iratok szerzője. Holott élesen meg kell különböztetni a *zeneirodalmat* a *zenei irodalomtól*: a zeneművek, hangjegyek, kóták összességét (Musica practica) attól az irodalomtól, mely a zenealkotás vagy előadás felől értesít vagy elmélkedik (Musica theoretica).

A zene irodalmának ezt a két típusát mindenesetre el kell különíteni egymástól. A netalán felemás művek helyét a szakértelem lesz hivatva kijelölni esetről-esetre.

Könyvtárról lévén szó, hadd tárgyaljam előbb a betűírási zenei szakot. Mindig sokszorosított gyűjteménytárgyakról szólok, azaz nyomtatványról; a sokféle tartalmú kéziratárnak ugyanis alosztályait képezzék a zenemű-, valamint a zenéről szóló kéziratok.

A) A zenei irodalom (Musica theoretica).

Az ismert irányadó elv: a nagyság szerinti beosztás (in folio, in quarto, in octavo; azaz: ívrét, negyed- és nyolczadrét) korántsem meríti ki a »rend« fogalmát.

A természetes út, úgy-e, az: hogy a könyvanyag előbb-utóbb annyira szaporodik, hogy egy polczon (vagy teremben) el nem fér s ekkor másikat kell nyitni számára; a régi anyagot ilyenkor megbolygatni, egy részével hurrzólkodni: akkora fáradságot és idővesztéséget jelent, hogy ki-ki csak a költőzködés ellen szavazhat. A könyvállomány felállításának egészséges elve tehát — mindig a formátum uralkodó hármastörvényén belül — az állomány szaporulatának, növekedésének időrendjén alapul. Okvetlenül van a könyvtárnak ú. n. növedéknaplója; nos ennek sorrendje tükröződik a könyvek felállításának, beosztásának természetes sorában. (A növedéknaplóban persze be kell jegyezve lennie, hogy a »Mus. theor.« melyik darabja milyen formátumú; akkor a napló folyó számát egyenesen a polczra telepített munka helyrajzi számának tekinthetjük — a minőre többek közt a könyvtár revideálásakor is feltétlenül szükség van.)

Ellenvetést, igenis, tehetni, ha t. i. az ember egészen más kiindulápontra helyezkedik; de az összes ellenérvekre megvan egyetlen döntő válaszom. Ugyanis: a ki a könyvtárat igénybe veszi, az vagy tudja és határozottan kijelöli, hogy mit kíván — vagy pedig (s mondhatom: többnyire) bizonyos nagyobb egységnek, csoportnak átvizsgálása útján akar valamelyes meggyőződésre jutni. Bármelyik esetben teljesen hasznavehetetlen a fönn megállapított természetes elhelyezési rend; hiszen honnan tudhassa a kézbesítő szolgál, hogy a heterogén művek összevisszája közt a kijelölt darabot vagy csoportot melyik polczon leli? Világos, hogy elhelyezni a műveket csak egyféleképen lehet — az olvasók igényei pedig, mint az imént kifejtettem, legalább is kétfélék. Kell tehát olyan módozatnak lennie, a mely többféle igényt is ki tudjon elégíteni az egyféle elhelyezéssel szemben.

Nem mondok újat, hiszen minden könyvtárban van az egész anyagot egyetlen betürendbe összefoglaló jegyzék — ebből megállapítható például, hogy mi van meg Ábrányitól vagy Bartalustól — és van egy-egy szakcsoportot felölelő jegyzék, úgynevezett repertorium — a mely mással össze nem keverve tünteti fel például azt, hogy a zeneelméleti irodalmat mely munkák képviselik ebben a könyvtárban.

Vezérelv ebből folyólag az, hogy a növedéknapló szerint elhelyezett művekről katalógusokat kell vezetni; lehet könyv-

alakút, de sokkal czélszerűbb az amerikai rendszerű, tengelyre (registrator-ra) erősített czédulakatalógus; és pedig: 1. egy ilyen zenei könyvtár egészéről, a szerzők betürendjében; 2. szakkatalógus: annyi, a hány alcsoportja van a zenei szakirodalomnak. — Mindenesetre kívánatos volna 3. a magyar zenére vagy általában magyar zenei életre vonatkozó művekről is jegyzéket (Hungaria musicalis) készíteni, vagy legalább a szakkatalógusban ezt a vonatkozást feltüntetni. — Szólhatnék végre 4. a könyvek szövegének nyelve szempontjából eszközrendő katalogizálásáról, de ezt az elérhetetlen, sőt nálunk félig-meddig fölösleges intézkedések közé sorozom; csak ott szükséges, a hol több nyelv is igen nagy számú könyvvel szerepel.

Csakhogy a zenei irodalomnak sokkal több az alosztálya, mintsem a tőle távol állók sejtik; s ha egy nagy könyvtár világtörténelmi szakmáját kénytelenek vagyunk az ó-, a közép- és az újkor külön repertóriumaival ellátni, nehogy az egyik korszak kutatója kényszerülve legyen a teljes óriási anyag átböngészésével vesződni: bizony a zenei szak történelmi alosztályát is megilleti az ilyen többfelé-osztás. És voltaképen cseppet sem volna méltányos intézkedés, hogy az, a ki a zeneelmélet egyik részében — mondjuk: az ellenpont-tanban — kutat valamit: hiába fáradozson és idejét vesztegetse, ezekre menő czimeket nézzen át s e rengeteg anyag közepette esetleg az elnézés veszélyének tegye ki magát csak azért, mert az alcsoport-jegyzék (szakrepertórium) egyetlen roppant tömegben tartalmazza az összes zeneelméleti műveket, akár az »általános zenetan«-ba, akár az összhangtanba, az úgynevezett zenediktálásba vagy az akusztikába, formatanba stb. vágnak. Az ideális követelmény igenis az, hogy mindegyik féleség, minden szakcsoport különálló egység legyen. Fájdalom! az ideálok elérhetetlenek, s én — az amúgy is óriási feladattal szemben: a zenei könyvtár berendezésénél elérhető munkakímélés czéljából — leszállítandónak tartom a zenei osztályban kínálgató alcsoportok számát.

Tíz szakra vagy alcsoportra szorítkozom mindössze:

Első: Zeneelmélet. Ide való mindaz, a mi (akár szorosan tankönyv, akár nem az, de) a zene fizikájával és a zeneszerzés technikájával foglalkozik, a mint épen az imént előszámláltam.

A nagy zeneszerzéstanonok (*Marx, Lobe*) különben is egyesíteni szokták a zeneelmélet ágait, bár négy testes kötetre osztva.

Második: A zeneelőadás didaktikája. Közel rokon az első szakkal, de külön tartandó az előrelátható nagy kereslet miatt; a könyvtári anyag is a sűrűbben gyarapodók közé tartozik.

Harmadik: Zeneesztétika, zenekritika. Ide való a zene filozófiája; (például *Molnár G.* könyve: »A magyar zene elmélete«, melyet csak a laikus osztályozna — a cím fogalmazása nyomán — az első szakba;) de ide tartozik az úgynevezett magyarázó szöveg is, föltéve, hogy a zeneművet nem csupán technikája szempontjából taglalja.

Negyedik: Zenetörténet; életírás. Voltaképen három csoport van itt egybefoglalva: az általános, egyetemes zenetörténet; az egyes korszakok vagy műfajok monografiája; az egyes zenészek méltatása vagy életrajza. Ideális volna az anyagnak korszakok szerint való csoportosítása: talán oly módon, hogy más-más szintű katalóguscédula jelezze *a)* az ó-korral, *b)* a zenei középkorral (Krisztus után a XIV. század közepéig) foglalkozó műveket; *c)* a renaissance ideje (circa 1350—1600), *d)* a hangszámjegyzés (generalbassus) kora (1600—1750 körül); *e)* az új kort tárgyazó könyvek csoportja lenne. Ha fölemlítem, hogy e legutóbbi — mindenestre nagyobb tömegű — munkákat Németországban ismét alosztályokra különítik (klasszikus, romantikus, programzene, Wagner-zene stb.): csak azt bizonyítom az aggodalmaskodókkal szemben, hogy az én tizes osztályozásom korántsem a tárgyába mélyedt szakembernél gyakori elfogultságból ered. Hiszen még az »egyházi és világi zene« kettécsoportosítását sem hirdetem, holott egyik-másik zenebúvárunk ezt elengedhetetlennek tartja.

Ötödik: Zeneiskolai ügyek. Értesítők, évkönyvek stb. Azért külön csoport, mert teljesen elüt a többi zenei irodalomtól. Ide osztályozandónak tartom a zeneiskolai hangversenyek műsorait is, annál is inkább, mert igen sokszor nem szorítkoznak a műsorra, hanem az iskola ismertetését is tartalmazzák; praktikus szempontokat szolgálnak.

Hatodik: Gyűjtemények; zenei lexikonok, folyóiratok, szaklapok. Tehát ez a csoport is három szaknak egybevonása. Gyűjtemény alatt itt nem az egyféle művek sorozatát értem; például »A zenevilág nagyjai« cím alatt megkezdett, szomorú emlékü

vállalat ép úgy, mint *Fétis* betürendes »Biographie universelle«-je, csakis az életrajzi, azaz a történelmi (IV.) szakba tartozhatik. Hanem a VI-ba való minden *többoldalú*, változatos tartalmú gyűjteményes vállalat. Az ilyen, vegyes tartalmú gyűjtemény mindenestre együtt tartandó. Szomorú kulturális viszonyainkat több irányban is erősen jellemzi, hogy irodalmi gyűjteményes vállalatunk úgyszólván nem is ismerik a zenei irodalmat; a kezdeményezést egy vidéki vállalatra bízták, a győri »Egyetemes Könyvtár«-ra, itt is csak egyetlen zenei érdekű füzet jelent meg; majdnem két évtizeddel később jött a »Magyar Könyvtár«, majdnem 600 füzete közt még mindig csak egyetlen zenei tartalmúval; a legfiatalabb ily sokoldalú gyűjtemény, a »Tudományos zsebkönyvtár«, úgy látszik, rövid idő alatt mindenoldalúlag kiépíti a zenetudományt — dióhéjban. Mindez azonban valószínűleg még évtizedek múlva sem növekszik akkorára, hogy különválasztandó lenne a zenei tárgyú időszakos irodalomtól. Ha például a Nemzeti Múzeumban az illető könyvek az egész gyűjtemény keretében a nagy könyvtárban maradnak: ottani helyüket legalább a zenei szaknak e VI. csoportjegyzékében egy-egy utalólap hadd mutassa. De arra gondolok, hogy meg fog még indulni magyarban is pl. »Zenei segédkönyvek« című zenei vállalat, mely elméleti, történeti stb. szakba vágó füzetekből áll; ezek együtt tartandók lesznek e VI. csoportban. Ily gyűjtemények különben a külföldi zenei irodalom »standard work«-jai közt is vannak.

Hetedik: Szépirodalom és vegyes. Nem fölösleges csoport. Hova sorozzuk például *Eötvös* Károlynak, az egyáltalában nem »szakzenész«-nek, a magyar zene multját tárgyaló stílusremekeit, amelyeknek egyetlen hazai könyvtárból sem volna szabad hiányozniok? vagy hová osztályozzuk *Puks* Ferencz énektanárnak a 80-as évek végén a Népszínház zenei viszonyairól írt füzetét? a »Gróf Teleki Blanka-Kör« kiadványait megkezdő »Művészi benyomások Rembrandtól Beethovenig«, *Dumesnil* könyve, szintén inkább szépirodalmi, mint eszthétikai mű. — A felett is lehet épen vitatkozni, hogy a *Hoffmann* Ferencz ifjúsági iratainak hosszú sorozata közt megjelent »Beethoven Lajos« cz. könyvecske vajjon a gyűjteményes vállalatok közé, vagy a szépirodalmi osztályba, vagy az életirataikhoz tartozik-e? — Egyébiránt, a mi

még nincs: az már a közel jövőben is lehető; s ha a magyarban nincs is, de német nyelven hármát is ismerek a költemény-anthológiák közül olyant, melynek minden darabja a zenéről szól. De ott van *Szigliget*től »A cigány«, a Biharit szerepeltető népszínmű; és megvan magyarban *Grillparzer* (»A szegény muzsikusk« M. Könyvesház); Ossip *Schubin* (»Asbein«); *Korolenko* (»A vak zenész«), *Mörike* (»Mozart utazása Prágába«, Olesó Könyvtár) stb. elbeszélése; ezeknek legalább a nagy könyvtár szépirodalmi osztályabeli helyét hadd jelezze az érdeklődők számára utalólap a zenei szakjegyzéknek e VII. alcsoportjában. — Ugyancsak ide osztályozandók a tisztán zenei almanachok, naptárak stb., a mennyiben nem a vegyestartalmú »gyűjtemények« (VI.) csoportjába tartoznak.

Nyolczadik: Szövegek. És pedig úgy könyvek, mint akár a legkisebb nyomtatványok: a ponyvairodalom egyes (ügynevezett »repülő«) lapjai; a *Cziglányi*-féle fordított szövegek két kötet csakúgy, mint a népszínműbeli dalok vagy az operett-áriák szövegei. Természetesen »Az Operaház könyvtára« cz. vállalat is, mert gyűjteményes vállalat léteire sem különmemű irodalmi műveket, hanem merőben dalműszövegeket tartalmaz. — Ha nem tisztán zenei könyvtár berendezéséről van szó, hanem egy nagyobb, sokágú könyvtárnak zenei osztályaéről: akkor a régibb operaszövegek esetleg ki sem vehetők »A Nemzeti Színház Könyvtára« czimű, elsősorban drámákat felölelő vállalatból, de szükséges, hogy itteni helyük megjelölését tartalmazó utalólapjuk legyen a zenei szak VIII. sz. csoportjegyzékében. — Ugyanide sorolandók a kóta nélküli egyházi énekeskönyvek, illetőleg a nagykönyvtárbeli helyük utalólapjai.

Kilenczedik: Műsorok; színlapok. Egyesületi nyomtatványok. Ismétlem: a zene- és egyéb iskolai zeneelőadások műsora nem ide tartozik, mert velük szemben nem a művészi szempont az uralkodó, hanem inkább a zenepedagógiai. A jelen szak úgyszólván statisztikai adattár — a képzelhető legnélkülözhetetlenebb.

Tizedik: Bibliografia. Vajjon hányan tudjuk, hogy azt az igazán óriási munkát, a mibe a magyar zeneirodalom jegyzékének megszerkesztése kerül, már évekkel ezelőtt nagyrészen elvégezte valaki? Az. alig harmincz évet élt Katonai *Magyar* Gábor — 1840-től 1901-ig terjedőleg — megírta a hazai hangjegykiadványok bibliografiáját; a »Zenevilág« cz. hetilap 1902 végén

el is kezdte közölni, de szánalmasan szegény kultúrvilágunkban csak alig néhány lapig juthatott Felső támogatás egyáltalán nem volt kieszközölhető; az önfeláldozóan szorgalmas bibliografus váratlan halálával pedig, egyelőre legalább, nyoma veszett a nagy munkának, 10—15 évi buzgó fáradozás megüszethetetlen értékű eredményének. Ezt a nagy magyar zenei bibliográfiát fel kellene kutatni és megszerezni az ország első zenei könyvtára számára! Ki tudja: hány olyan zeneműről számol be, a mely többé fel nem hajszolható; talán anyagának többsége olyan elsülyedt világrészt tesz ki, a melynek legalább látható nyoma — a hiteles forrásokból meritett bibliográfia, — hirdesse emlékét. Hadd tudjuk legalább: mink volt? mit veszítettünk? mit iparkodjunk visszanyerni? — E tizedik szakba, nézetem szerint, nemcsak kiadói- és antiquarius-jegyzékek valók. Hanem dolgozni kellene számára nagyon sokat: még pedig azzal a leverő tudattal, hogy igen kevés lesz a láttatja. Így, tudjuk, hogy id. *Szinnyei* József Repertórium, a mint ő azt kiadás végett a M. Tud. Akadémiához benyújtotta, nyolcz kötetre való volt — és csak három kötet jelent meg, igen kevés zenei (történeti, életrajzi) érdekű czikkkel; a többi kötet kéziratban, hozzáférhető az Akadémia levéltárában, de zenei érdekű czikkre legföljebb az »esztétika« rovatban utal; mégis, jobb és több híján e csekély bibliografiai adatokat is meg kell szerezni legnagyobb könyvtárunk számára, a melynek mintegy tartalomjegyzékeül szolgál a *Szinnyei*-repertórium. S még e gondolható legjobb esetben is, hogy t. i. egyáltalán találunk benne zenei érdekű utalásokat — össze kell hasonlítani *Szinnyei* forrásainak jegyzékét a teljes hírlap- és folyóiratjegyzékkel, s az ő általa még fel nem használt hírlapanyagot valakinek fel kellene dolgoznia — mert nincs ma három ember sem, a ki csak felét is ismerné a magyar sajtóban megjelent zenei tárgyú czikkeknél! A repertórikus módon feldolgozandó anyagot elsősorban a zenei szaklapok szolgáltatassák: hiszen legnagyobb részüknek, sajnos, nincs tartalomjegyzéke.

Arról beszélni sem merek, hogy például dalszövegek bibliográfiája is hézagot pótolna. Milyen sokakat érdekel, hogy *Petőfitől* mit zenésítettek meg, kik és hogyan?¹ S talán az ilyen biblio-

¹ Teljes anyaggyűjtemény és bibliográfia híján a *Ferencki*-féle *Petőfi*-életrajz adatairól sem tudjuk, hogy kimerítők voltak-e a mű megjelentekor (1896).

grafia alapján például ráakadnánk egy eddig lappangó, igazán méltó királyhymuszra . . .

E bibliográfiai csoportba való és elkészítendő végre mind-ama zenei érdekű tárgyak jegyzéke (utaló lapja), a melyek maguk nem foglalnak helyet a zenei könyvtárban. Ilyenek:

a) hangszerek a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárából, valamint néprajzi tárából (a magángyűjtők is igen előrelátóan cselekednének, ha gyűjteményüknek részletes leírókatalógusát e zenei könyvtárban őriztetnék az utókor számára);

b) fonogramm-felvételek; ilyeneket azonban előbb még be kell szerezni. Hogy ez mennyire fontos és sürgős, azt aligha kell bizonyítgatnom; nem megbecsülhetetlen vívmány-e, hogy egy *Blaháné* énekét, *Hubay* vagy *Vecsey* hegedülését, *Dohnányi*, *Juhász* Aladár, *Mérő* Jolán vagy *Szendy* zongorajátékát a maguk teljes művészi magaslatán átéreztetjük a jövő századok nemzedékeivel? Mit nem adnánk érte, ha *Beethoven* vagy *Liszt* előadó művészi nagyságát ilyen módon közvetítve élvezhetnők! . . .

c) magyar és külföldi művészek festett, rajzolt vagy faragott képei, illusztrációi; tudniillik a zenei tárgyúak;

d) jeles zenészek kéziratai (akár betű-, akár kótairásúak);

e) tankönyvek;

f) mise- és egyéb egyházi énekes-könyvek.

Azt hiszem: a zenei irodalmat ezzel kimerítettem s végig kijelöltem e határkövekkel:

I. <i>Elmélet.</i>	VII. <i>Szépirodalom és vegyes.</i>
II. <i>Az előadás didaktikája.</i>	VIII. <i>Szövegek.</i>
III. <i>Történet, kritika.</i>	IX. <i>Műsorok; színlapok; egyesületi nyomtatványok.</i>
IV. <i>Történet; életírás.</i>	X. <i>Bibliografia.</i>
V. <i>Iskolai ügyek.</i>	
VI. <i>Gyűjtemények, lexikonok, folyóiratok, szaklapok.</i>	

*

Azt hiszem: sikerült az olvasót meggyőzőn arról, hogy beosztásom a dolgok természetéből folyó, egészséges, logikus. Némi ellenpróbájuul hadd ismertessem egypár németországi tekintélyes könyvtár rendszerét.

A *drezdai* szász királyi könyvtár »*Musica*« szakmájának könyvosztálya a következő módon van osztályozva:

1. Történet; könyvészet; folyóiratok (szaklapok); életrajzok. (Megvallom: a két középsőt sehogyan sem bírom összeillőnek, még kevésbé pedig a többiek keretébe valónak itélni.)

2. Bevezető munkák; zene-eszthétika; vegyesek; folyóiratok. (Miért itt is folyóiratok? És miért foglalnak már itt helyet a sehova be nem osztható »vegyesek«, mikor még annyi beosztható faj osztályozása van hátra?)

3. Szótárak; lexikonok; akusztika. (Hogy illik ez össze?)

4. Egyes elméleti művek. (10 alosztály!)

5. Történet és elmélet. Alosztályai: egyházi, színházi és egyéb világi zene. (De hiszen történet már az első csoportban volt!)

6. Énektudás: történet; elmélet; eszthétika; iskolák.

7. Hangszerekről írott munkák (14 alosztály).

8. Iskolák. (Micsoda következetesség: az ének szakmájába minden odavonatkozót, iskolákkal együtt, oda is venni, míg a hangszerek irodalmát elkülönítik iskoláiktól?)

Adak ilyen, a kritikát kihívó felosztás, illetőleg összekeverés másutt is.

A *berlini* porosz királyi könyvtár zenei szakmájának beosztása a következő:

A) Lexikonok; jegyzékek, indexek.

B) Időszaki munkák: a) németek: I. általános, II. különös tartalmúak; b) idegen nyelvűek, ép úgy I. és II. Almanachok, naptárak.

C) Történet: I. Általános, II. különös. Alosztályok: ó-, közép- és újkor; országok; városok. Ide tartoznak a zeneiskolák évi jelentései. (Ez a vakarcs nagyon tarkává teszi a tisztes csoportot.)

D) Életírás; monografiák: α) gyűjtemények, sorozatos kiadványok; β) különálló művek. (Hát a C) szakban nem vették észre a sorozatos kiadványokat? És vajjon minden tárgyú monografia ide való-e?)

E) Énekről írott művek. Alosztályok: I. Általánosak: fiziológia; iskolák; férfikar; iskolai és népének. II. Vallási ének: általánosság, történelem; a gregorián ének; evangélikus egyházi ének. III. Világi ének: opera, dal. (A felosztás nem logikus. Férfikar vagy népének egyaránt lehet világi is, egyházi is.)

F) Hangszerekről: készítésük; iskolák.

G) Zeneelmélet: Általános zenetan; alaktan; hangszerelés-tan; hangjegyrítés. (Mindenestire ide tartoznék az akusztika, sőt az esztétika is.)

H) Akusztika. Vegyesek. Összegyűjtött értekezések. Összes művek. Esztétika. (Az elsőnek és utolsóinak bizonyára semmi helye sincs az »összes kiadások« rovatában.)

I) Szövegek.

Hasonló, nem követendő példákat a következő fejezetben is kénytelen leszek bemutatni.

B) A zeneirodalom (*Musica practica*).

A hangjegyállomány elhelyezésének fölve ugyanaz, a mi a könyveké: háromféle nagyság szerint a beszerzés időrendjében, a növedéknapló folyó számával ellátva.

Azonban a zeneművek alakja lényegesen különbözni szokott a könyvekétől; a kóták rendesen igen vékonyak; bekötésről, a füzeteknek élükre való állításáról szó sem lehet; az egyedüli célszerű megőrzési mód: egymásra fektetni a kótákat, még pedig legfőljebb arasznyi magasságban, körülborítani a por ellen védő vászontakaróval és jól átkötni;¹ mindegyik ilyen hangjegy-köteg egy-egy kihúzható polezon vagy fiókban fekszik, a melynek felirata: a rajta nyugvó zeneművek növedéknaplóbeli két határszáma. (Természetes, hogy a növedéknapló itt is megjelöli minden kóta nagyságát, formátumát, hogy tudjuk hol keresni.)

A gyűjteményes, illetőleg »összes« kiadások az egész kótaanyag *végében*, azaz hogy a zeneműtár helyiségének végében őrzendők;² egy ily kiadásnak egyetlen száma legyen, de mindegyik darabja azonfelül alszámozást is kap.

Rendkívül sok osztályra vagy szakra, vagy alcsoportra volna tagolható a zeneirodalom állománya. Nagy nehézséget okoz az,

¹ Talán még jobb, ha fenékről és fedőlapul a kótáknál valamivel nagyobb kemény kartonlap szolgál, egyik oldalon vászonnal egymáshoz erősítve, a másik oldalon pedig, és alul, fölül egy-egy vászonleffentyű való a kóták körülburkolására. Így kötetendő át a csomag szalaggal.

² Számozásuk a növedéknaplóban a rendes, de egyenlőségi jellel mellette irandó valamely igen magas szám (például a rendesnél 100.000-ről több), a mely egyedül jut a kótapéldányra.

hogy a felosztás alapjául szolgáló eszmék körei minduntalan met-
szik egymást. Egyik ilyen gondolat a művészeti fok vagy szín-
vonal szempontja; e szerint van: népi, naiv zene, aztán mondva
csinált, mert oktatásra szánt kóták, s a művészi magaslaton álló
zene háromsága. Más ilyen alapul vett gondolat a hangzó közeg,
az előadó eszköz szempontja; e szerint van: az emberi hang-
szer zenéje, az ének, és van hangszerzene; a kettő társul is. Har-
madik uralkodó eszme, a mely szerint a zenei alkotások osztályoz-
hatók: a műfaj gondolata; e szerint lehet: nóta, zsoltár, ábránd,
rapszódia, chaconne, intermezzo, passio, ballet és még néhány
tuczat másféle zenemű. De lehet még néhány szempontot alkal-
mazni: van tudniillik magyar és nem-magyar, van egyházi és
világi zene; a régiség elve szerint felosztva, ha főlöszlegesen
tartanak a zenei könyveknél megkülönböztetett öt korszakot: van
régibb (a Hanslick szerinti »formák játéka«) és modern (csak a
kifejezés, jellemzés törvényét ismerő) zene; van nyugati (tempe-
rált) és exotikus (kalandos rezgésszámú hangokból álló) zene
— s talán még egyéb fajta.

És mind e schémák találkoznak mindegyik zeneműben! Például a »Rákóczi-induló« a most felsorolt hatféle osztályozás sze-
rint: 1. művészi zene (ámbar népi motívumokból szótt); 2. hang-
szerzene, már akár zongorára, akár cigányzenekarra írva; vagy
pedig a régi Rákóczi-nótát utánzó szöveggel ellátott karénekmű;
3. induló, még pedig műfajának egyik legnevezetesebb darabja;
4. a leghatározottabban nemzeti zenemű, magyar; 5. világi (van-
nak, legalább a művészi zenében, egyházi indulók is); 6. nyugati
zene (noha az exotikumnak, a keleti jellegnek bélyege megvan
rajta). A mit még nem is említettem: a szerző betürendje szerint
való hetedik felosztás, tudniillik a Rákóczi-indulónál, kétfelé sze-
replést is követel; a hagyomány szerint a híres *Bihari* János
volt a szerzője, de *Scholl* Miklós írta át zongorára s ennek nevé-
vel terjedt el, valószínűleg méltán; hiszen a *Berlioz* nevével meg-
jelent formában ismét mássá lett az induló; ép úgy, mint a
Szabadi-Frank-féle »Török-magyar induló (Plevna-induló)«, a
francia *Massenet* feldolgozásában mássá vált (hosszabbá és kü-
lönbbé), s ezért a szerzők katalógusában külön az »M« betű alatt
is elő kell fordulnia, de az »Sz« betűben is. Az eldöntésre váró
kérdés tehát az, hogy a növedéknaplóbeli időrenden kívül a hét-

féle osztályozást, hétféle katalógusrendszert *mind* életbe kell-e léptetni? Hiszen az olvasóközönség, a kutatók legnagyobb része a hétféle szempont valamelyike szerint keres kielégítést; nemrégiben a Nemzeti Múzeumban meglevő csárdásokat kérte elő és tanulmányozta végig egy zeneakadémiai tanár; mások az egyházi zenét vagy *Volkmann* műveit, s hasonló szűkebb kört keresnek.

Megkísérlem egyeztetni az osztályozó szempontokat. Magyar olvasóknak írok, tehát nem szükséges külön kifejtennem, hogy az oly sajtósági és ezért világszerte fűszeres csemegéül kedvelt magyar zenének tanulmányozása és ez alapon mentől magasabb művészetté fejlesztése, azaz jövője, mennyire megköveteli nemzeti, azaz népi zenénk külön tartását és ebbeli gyűjteményünknek lehetőleg teljessé kiegészítését. Ebből következik, hogy a legkomolyabban szükséges minálunk a zeneműveknek *művészeti fokuk szerinti* és a *nemzeti* elv szerinti katalógizálása.

A művészeti színvonal szerinti (népi, didaktikus, művészi) háromság magában foglalja a *műfaj* megnevezését is, a mi a zenemű-gyűjtemény legtöbb látogatójának egyik első igényét elégíti ki. Keresnek — kiválogatás végett — népi dalokat és tánczokat, egyáltalán művészibb dalokat, hangverseny-áriákat, balladákat (ujabban kuplékat), kántátékat, korálokat, motetteket, miséket, rekviemeket, passziókat, oratóriumokat, operetteket, operákat; művészibb tánczenét; szalonzenét (ilyen a nocturne, berceuse stb.); fűgákat, szonátákat, hangversenydarabokat, ábrándokat, rapszódiaikat, ouverture-öket, suite-eket, szimfóniai költeményeket, szimfóniákat stb.: ezeknek a műfajoknak meg kell, hogy legyen külön-külön czédulakatalógusuk. A tömérdek műfajra úgy szólván csakis a magasabb művészet termékei ágaznak el. A művészeti fok szerinti betűrendes czédulakatalógus három részre szakítandó: a »Népi zene« felírási feloszlik »dal«, »tánczdal«, »tánczene«, »ábránd« külön betűrendes szakkatalógusokra; az »Oktató zene« szakma feloszlik »iskola« és »gyakorlat (vagy: tanulmány)« szakkatalógusokra; a »Művészi zene« című pedig, az imént felsorolt, alább részletezendő jó két tucat műfaj szakkatalógusaira.

Megjegyzem, hogy a »Népi zene« osztálya német, olasz stb. népdalokat és tánczokat is tartalmaz. Viszont a »Magyar zene« osztályába ép úgy a külföldi, mint a hazai szerzőktől mind-

azt fel kell venni, de egyszersmind csakis azt, a mi magyar stílusú; tehát *Beethoven* és *Schubert* ama darabjait is, a melyekben magyar hangok ütnek meg a fület; míg például az ízig-vérig magyar *László Árpádnak* bármilyen sikerült »Valse de concert«-je ebbe az osztályba nem való.

Hát a ki az összes zeneszerzők bárminő stílusú művei közt keres tájékozást: hogyan akadjon a magyar szerzőkre? Vajjon a zeneszerzők szerinti betűrendes katalógust két külön részre kell-e osztani: a magyar és az idegen zeneszerzők ABC-jére? Valóban, ez volna a legcélszerűbb. Mert, hogy egyetlen nagy teljes czédulakatalógusban az egyik fajtájú czédulát valami feltűnő jellel lássuk el, például másszínű czédulát használjunk, ezt inkább a zeneszerzők *korszakának* indikálására vélem fenntartandónak: túlság nélkül, berlini mintára, csak két nagy időszakot különböztetve meg; a második 1750 körül kezdődik, körülbelül a nagy *Gluck* felléptével. (Könnyű belátni, hogy csak a szakértő tudja, hogy például a nem-magyar nevű *Kauders*-nek olasz kiadónál megjelent darabjai: magyar zeneszerző művei, noha nem-magyar a stílusuk. Épen így a szerzők működési kora is másféle tudást igényel, mint a minővel Magyarországon oklevélet szokás szerezni.)

Az *egyházi* — s illetőleg bármely vallásbeli rituális — zeneműveket a műfajok szerinti czédulakomplexumban lehet kitüntetni, ugyancsak katalógus-czédulájuknak külön színe, vagy valamelyes megjelölése útján.

Az *előadás eszköze* szempontjából való osztályozás feltétlenül szükséges. Még a gyakorlat emberei is: énekesek, karnagyok, hangversenyrendezők, számtalanszor kénytelenek szemlét tartani: mi van meg énekekre, mi van meg egyik-másik hangszerre vagy hangszercsoportra (például vonósnégyesre), esetleg teljes zenekarra? A művek gyakorlati kivihetősége függ ugyanis e különböző módoktól. Tehát az énekműveknél fel kell tüntetni a katalógusczédulán, hogy vajjon csakis énekszólamra vannak-e írva, vagy pedig hangszerkísérettel? Ez utóbbi esetben az összes ott szereplő hangszerek meg legyenek nevezve a czédulán; de mind a két esetben az is adva legyen, hogy mely magas vagy mély énekszólamokra (esetleg gyermek-, női, férfi, vegyes karra) készült a mű. Azonban fontos, hogy külön czédulakatalógusuk legyen a

»Művészi zene« osztályában az egyszólamú énekeknek; külön a két-, külön a háromszólamúaknak, külön a férfikaroknak, ismét külön czédulakatalógusuk a női és külön a vegyeskaroknak; ép így külön-külön a hangszerkisérettel írott egy- és többszólamú műveknek; hasonlóképen a csak egy hegedűre, csak két hegedűre stb. írott zeneműveknek, a mint alább teljes részletességében kell e nélkülözhetetlen beosztást táblázatban bemutatnom.

Tisztábban látás végett összegezzük a katalogizálásról elmondottakat.

Kilencz irányban lesz tehát áttekintésünk a hangjegy-állományról:

1. a kóta beszerzési idejét, valamint 2. helyét a könyv-alakú *növedéknapló* mutatja; míg a többi irányban való felvilágosításra legajánlatosabb czédulakatalógusokból midössze három, teljesen egyező, példány kell; *egyikből* 3. az összes szerzőket hamarosan meg lehet találni; még pedig 4. külön a magyarokat, betürend szerint kiválogatva a teljes anyagból és egy csoportba tömörítve; 5. a zenetörténeti áttekintést ugyane kettéválasztott czédulakatalógus nyújtja, például a czéduláknak két- vagy többféle színével. A *második* czédulakatalógus betürendje, három komplexumba osztva, 6. a darabok művészeti fokát (népi, oktató, művészeti minőségét) és 7. mindegyik fokban műfajukat tünteti fel. A *harmadik* betürendben pedig meglelhetők a zeneművek 8. előadó eszközük szerint (ének; ének és hangszer, kizárólag hangszer) csoportosítva, s e keretben 9. a sokakat méltán érdeklő egyházi jellegű művek lesznek felismerhetők az 5. alatt előadott módon.

Szemléltetőbbé tehetem a következő táblázattal: a *három* teljes betürendes katalóguspéldány közül az első: 2 nagy tömegre oszlik; a második: 3 tömegczím alatt 26 oszlopban sorakozik; a harmadik pedig: szintén három tömeg-czím alatt 29 szakra hull szét, — így:

Első:

Magyar zeneszerzők. — Nem-magyar zeneszerzők. (Közbül mind a két tömegben, más színben a régi, azaz 1750 előtt virágzott zeneszerzők.)

Második :

Népi zene: Dal. Táncz. Ábránd.

Oktató zene: Iskolák, Gyakorlatok.

Művészi zene: Dal. Ária. Énekballada. Kuplé. Choral; hymnus. Cantate. Motett. Mise, Te Deum stb. Requiem. Passio; oratorium (egyházi, világi). Operett. Opera. Művészibb tánczene; egész balletmű. Kamarazene. Romantikus- és szalózne. Hangversenydarab. Megnyitó. Szerenád. Suite. Szimfóniai költemény. Szimfónia.

Az egyházi jellegűek, még a népi osztályban is, czédulájuk színével kitünjenek.

Harmadik :

Ének: Egy szólam. Két szólam. Három szólam. Gyermeckar. Női kar. Férfi kar. Vegyes kar.

Ének és hangszer: Egy énekszólam. Két ének szólam. Három énekszólam. Kar.

Hangszer: Egy és két hegedű. Vonóshármas. Vonósnégyes. Vonósötös, hatos; kettős quartett. Hegedű, és: zongora (vagy hárfa, vagy harmónium). Zongora két kézre. Zongora kettőnél több kézre. Zongorás hármas. Zongorás négyes. Zongorás ötös. Hetes; nyolczas; kilenczes. Gordonka, esetleg kísérő hangszerrel. Nagy bőgő, esetleg kísérő hangszerrel. Fafúvók, esetleg kísérő hangszerrel. Rézfúvók, esetleg kísérő hangszerrel. Hárfa. Orgona; harmónium. Zenekar (akár kisebb, akár teljes).

*

Nem akarok hosszadalmas lenni, azért nem idézem a »zenei irodalom« fejezetében hivatkozott könyvtárak kótarendjét, mely különben is jobban hasonlít az önállóan fölépítettem rendszerhez, mintsem a zenei könyvek elrendezése. Mégis, remélem, előnyömbre szolgál, ha a nagy czímtömegeből egyet-kettőt kiragadok összehasonlításul.

A *drezdai* kir. könyvtár kótaállományának nagyban ez a rendje:

A) Egyházi énekek.

B) Világi énekek. Operák.

C) Hangszerzene. (»Kétségbeejtő« műfajrészletezéssel, mint egy látogatótársam megjegyezte.)

D) Összegyűjtött munkák: a) gyűjteményes kiadványok, b) iskolák. (Emezek teljességgel nem tartozhatnak az »összes művek« magas művészetével egy szakmába; de meg nem is összefoglaló munkák. Csak nem lehet egy angol nyelvtant Shakespeare »összegyűjtött munkáival« ugyanegy könyvtári szakba sorozni!?)

E) Elméleti művek. (Azaz: zenei irodalom. Ezt az osztályt régen áttették a nagy könyvállományba, de a címe még a zene-szerzemények katalógusában szerepel.)

F) 1. Szövegek és színlapok; 2. szomorú- és vigjátékok, drámák, költemények. (Már ez csak nem való kótagyűjteménybe?)

Boroszló egyesült nagy könyvtára nem különíti el a kéziratú kótákat a nyomtatottaktól! Egyébiránt berendezése gondos, »bene distinguit« — azonban ilyen quiproquo ékteleníti el a német alapossággal készült (s már három óriás osztályon az egész ABC-t felhasználta) szisztémát:

Abtheilung IV.

Sch. Tankönyvek, iskolák, gyakorlódarabok énekre vagy hangszerre.

Sch. a. Összes művek (pl. Bach Sebestyén minden munkái).

Ilyen heterogén dolgoknak ugyanegy Abtheilungba egymás mellé sorolásával, s könyveknek a kóták közé száműzésével csakugyan nem volna szabad találkozunk színvonalon álló könyvtárban.

*

E dolgozatomnak nem volna szabad merőben akadémikus értékűnek maradnia. Zenei érdekű könyvtárak és zenemű-gyűjtemények szüksége már régóta megvan, ezt a közszükséget hovatovább ki kell elégíteni; a táruk első kelleke pedig a rend, az áttekinthetőség. Kifejtettem, hogy az osztályozás, túlságos részletezése nélkül is, életrevaló: a gyakorlati igényeket kielégítő és logikus beosztás lehető; ezután már csak az vár megállapításra, hogy sokkal célszerűbb, mert könnyebb, *már most* életbe léptetni — és az ország ily gyűjteménye számára példaadóul kimon-

dani — az itt kidolgozott rendszert, a mennyiben ma még legelső könyvtáraink is, zenei szempontból, aránylag nem gazdagok, s így az anyagnak új, helyes osztályozása sokkal kevesebb gondot, munkaerőt és időt venne igénybe, mint például egy vagy több évtized múlva, a mikor az osztályozni való anyag sokkal nagyobb lesz, s a mikor az addig megtartandott helytelen rendszer átkát, súlyát s az újjárendezés fáradságát sokkal erősebben fogják megsínyleni. *Periculum in mora.*

Ha t. cikkíró kollégánk egyébként tanulságos és érdekes dolgozatában megmarad a mellett, hogy a mindinkább jelentkező szükséglet kielégítésére mielőbb egy zenei könyvtár lenne felállítandó, mondjuk pl. az Orsz. m. kir. zeneakadémiával kapcsolatban, és ezt az általa kidolgozott és a fentebbiekben előadott rendszer alapján kellene berendezni, felállítani és kezelni, a legnagyobb készséggel írának alá magunk is minden sorát.

Ő azonban nem ezt akarja; hanem, hogy a Nemzeti Múzeum Széchényi-Országos-Könyvtárának zenei szaka egészíttessék ki ily nagy zenei könyvtárrá, külön helyiségben, »jókorra pénzösszeg« felhasználásával, hivatott szakember vezetése alatt, még pedig haladéktalanul, sürgősen, nehogy — úgy mond — ezentúl is okunk legyen a könyvtárban a pirulásra, ha a hozzánk forduló zeneszerzőknek nem tudjuk előadni a szakmájukba vágó jelentős *külföldi* munkákat.

Ezzel pedig nem érthetünk egyet.

Eltételezve attól, hogy éppen nem látjuk indokoltnak, miért lenne szükséges a többi tudományos szak elhanyagolásával, esetleg ezek rovására a zenei szakot ily nagy arányban kifejleszteni, annak sem látjuk semmi okát, miért kelljen pirulnia a könyvtárnak a miatt, hogy a külföldi zenei munkák nincsenek meg benne. A magunk részéről csak azt tartjuk, — nem szégyenletesnek, hanem sajnálatra méltónak — hogy részben anyagi eszközeink elégtelensége, részben pedig más okok miatt nem vagyunk képesek azt a nagy számú magyar és magyar vonatkozású irodalmi terméket megszerezni, a melyek gyűjteményeinkből mindezideig hiányoznak.

Mert — és erről felejtkezett meg úgy látszik teljesen a t. cikkíró — a Széchényi-Országos-Könyvtárnak ez a rendeltetése; ez az alapítója által megszabott feladata: összegyűjteni és féltékeny gondnal megőrizni mindazt, a mi magyart, vagy magyar vonatkozásut az irodalom létrehozott.

Ennek minél tökéletesebb megvalósítása a magyar nemzeti kultúra szempontjából bizonyára hasonlíthatlanul fontosabb, mint a zeneszerzők a könyvtár feladatán kívül eső kívánságának teljesítése.

És ha mi ennek a fontosabb, magasabbrendű, magában véve is sok szellemi munkát és anyagi áldozatot igénylő feladatnak szenteljük minden erőnket, e miatt nemcsak pirulnunk nem kell, hanem bizonyára minden magyar szívvel érző és magyar lélekkel gondolkozó kutató elismeréssel fogja kísérni ebbeli törekvéseinket.

Szerkesztő.